

VEGETACIÓ I FLORA DEL MONTSEC

Xavier Baulies

INTRODUCCIÓ

El paisatge vegetal del Montsec mostra unes característiques molt particulars dins l'àmbit geogràfic dels Països Catalans. Aquest caràcter propi està determinat per:

1.- La situació geogràfica que ocupa, entre els Pirineus i la Depressió Central, en un sentit més ampli la Depressió de l'Ebre. Només es pot explicar la història de l'actual flora i vegetació del Montsec tenint en compte aquests dos territoris.

2.- La confluència de factors climàtics de diferent tendència: mediterrània, continental i muntanyenca, que fa del Montsec una cruïlla de vies migratòries per a espècies provinents de territoris amb predomini de climes mediterrani, continental i centroeuropeu.

3.- El seu relleu abrupte amb barrancs, congosts i cingleres que permeten la convivència de diferents tipus de comunitats vegetals amb exigències ecològiques ben contrastades.

SITUACIÓ GEOGRÀFICA. GENERALITATS

La Serralada del Montsec s'estén d'Est a Oest tot al llarg de 42 kms. formant una banda càrstica exterior als Pirineus centrals i als Pre-pirineus interiors (Sant Gervàs, 1836 m. i Boumort, 2070 m.). L'alçada del massís és d'entre 1000 i 1684 m. (Mira Pallars) i constitueix una muralla compacta que tan sols és travessada en direcció Nord-Sud per la Noguera Ribagorçana, la Noguera Pallaresa i el Boix.

La vegetació actual del Montsec no coincideix amb la vegetació poten-

cial, és a dir, la que es correspondria amb les característiques ecològiques del territori. L'home ha transformat les condicions del medi amb la implantació agrícola, l'explotació forestal i pastoral, etc.; per això la vegetació se'ns presenta més complexa, formada per comunitats secundàries o transitòries de resultes de l'alteració o destrucció de les comunitats climàtiques o permanents. Sovint aquestes comunitats transitòries canvien fins a atènyer l'estructura de la comunitat climàtica o permanent originària. En altres casos aquesta

reinstauració de la vegetació primitiva esdevé impossible a causa de processos d'alteració irreversibles, com ara la pèrdua de sòl forestal per erosió en els pendents pronunciats.

El mantell vegetal del Montsec està constituït per un conjunt de comunitats vegetals (alzinars, garrigues, rouredes, pinedes, fagedes...) que estableixen el seu domini formant allò que anomenem una zonació altitudinal, és a dir, es disposen en estatges de vegetació. Aquesta zonació altitudinal és el resultat directe de la distribució, també estrati-

Fageda de Fontfreda. Montsec d'Ares.

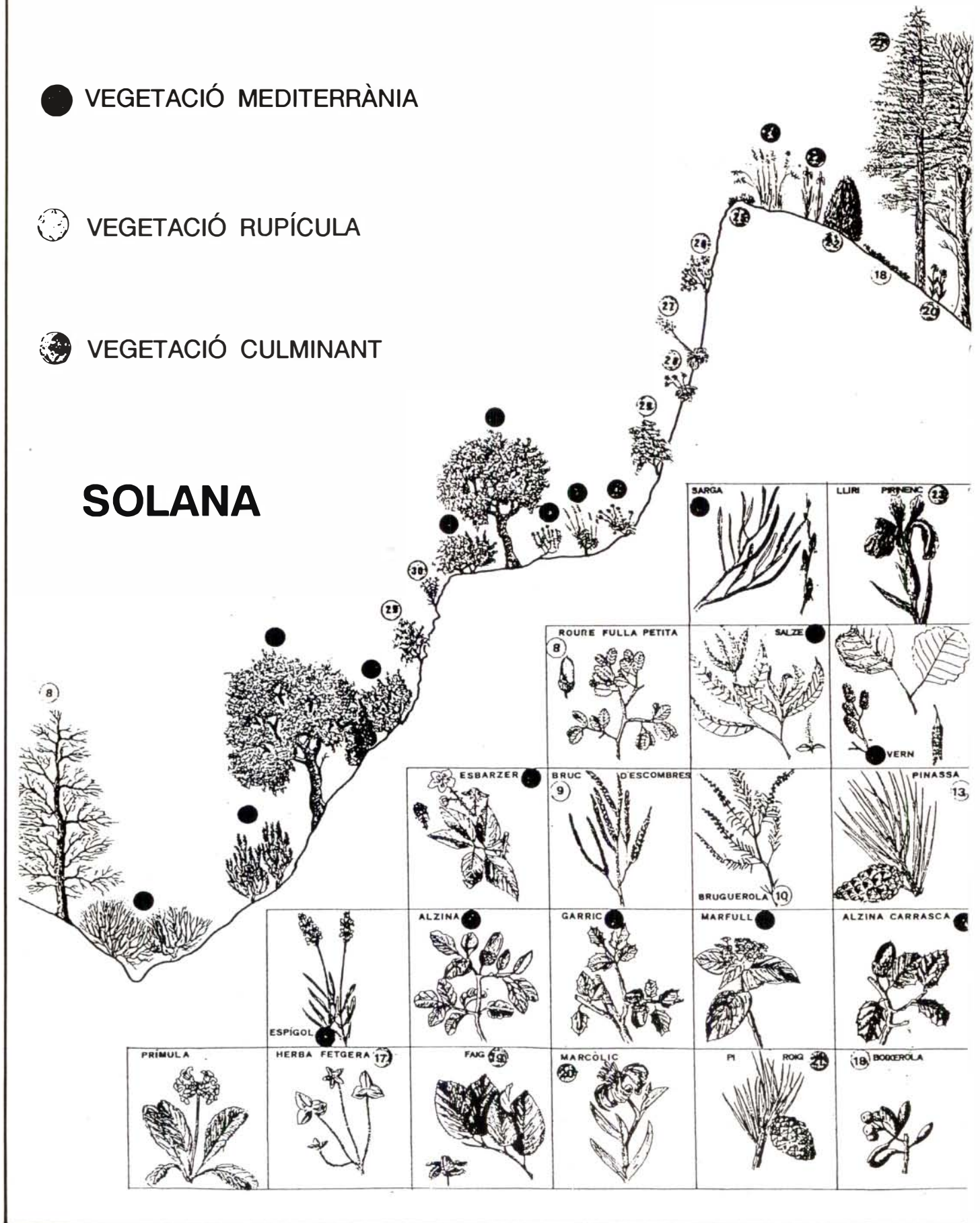
TALL ESQUEMÀTIC DE LA V

● VEGETACIÓ MEDITERRÀNIA

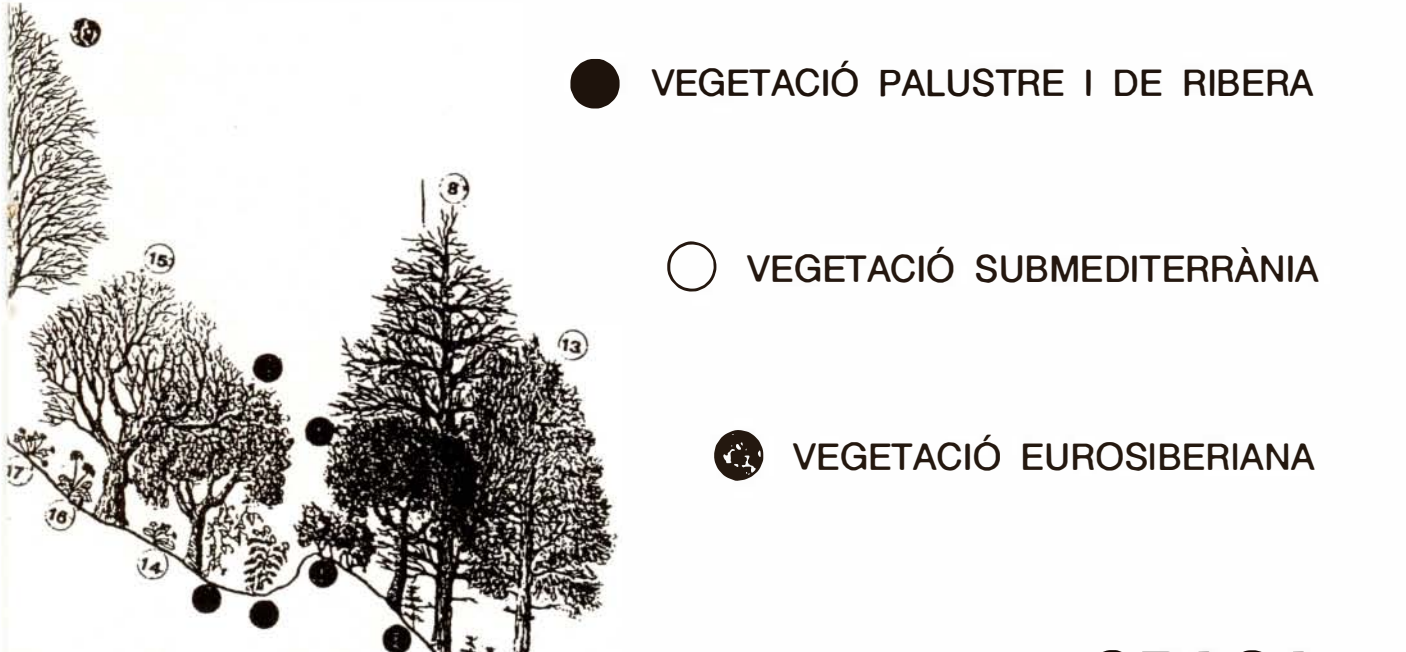
○ VEGETACIÓ RUPÍCULA

◐ VEGETACIÓ CULMINANT

SOLANA

VEGETACIÓ DEL MONTSEC

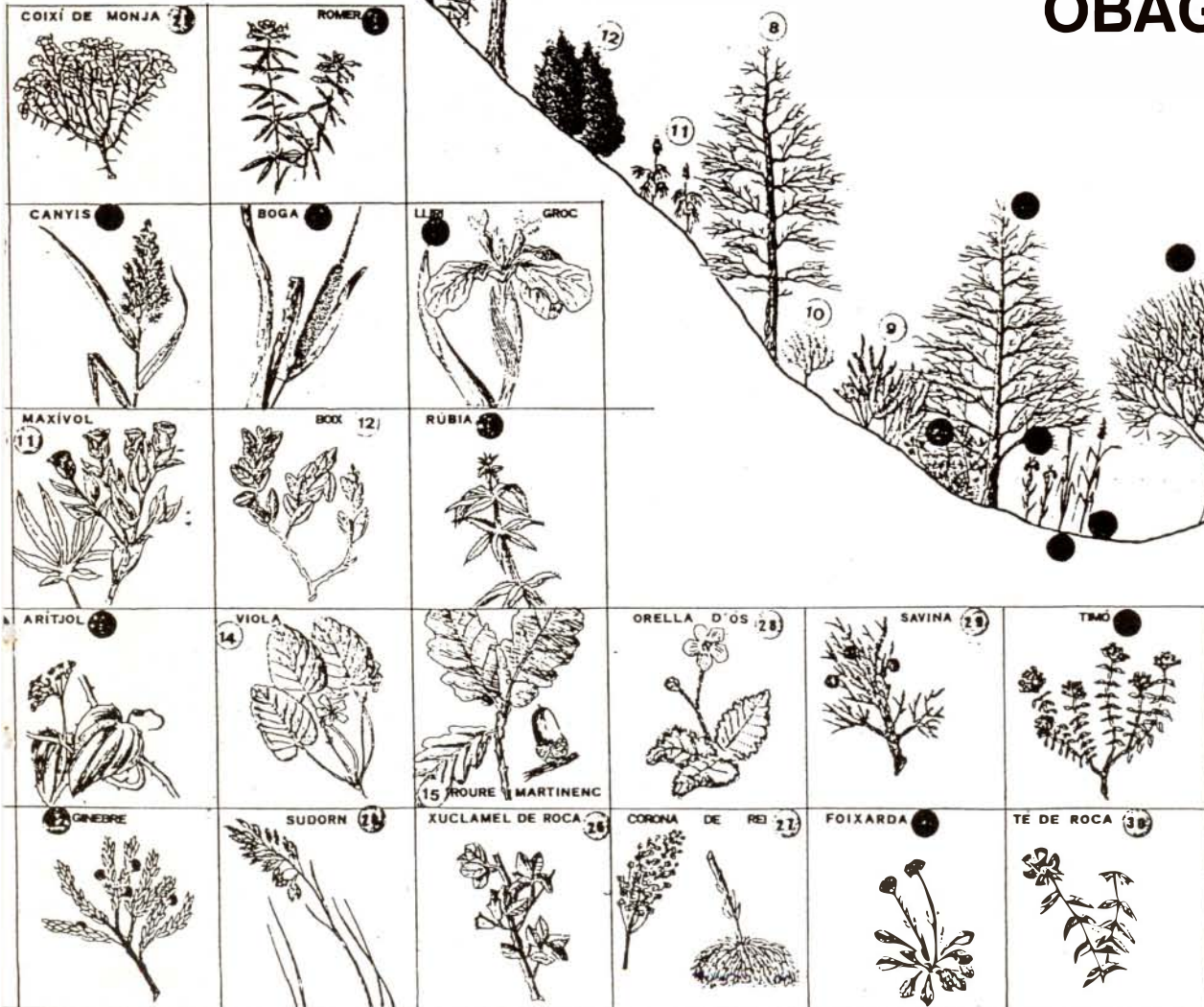

● VEGETACIÓ PALUSTRE I DE RIBERA

○ VEGETACIÓ SUBMEDITERRÀNIA

● (plant icon) VEGETACIÓ EUROSIBERIANA

OBAGA

ficada, dels valors que prenen les temperatures, les precipitacions i la humitat atmosfèrica en les diferents altituds.

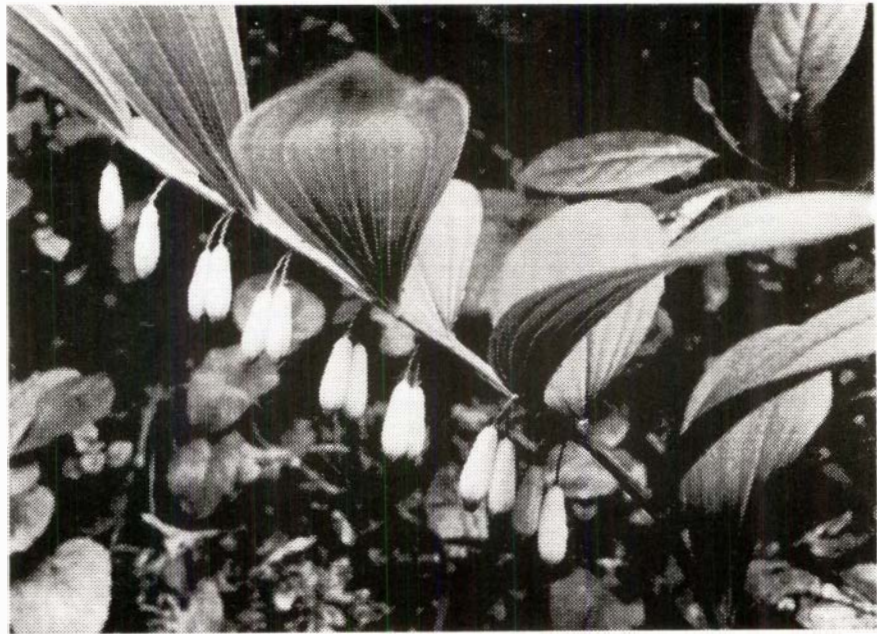
Les variacions dels factors climàtics en altitud es produeixen de manera gradual; en canvi, les que es donen entre el solell i l'obaga són marcadament diferents. Així, al Montsec coincideixen dues zonacions completament distintes que contribueixen a enriquir notablement el paisatge: la del vessant nord, on domina la vegetació eurosiberiana de caràcter submediterrani (rouredes seques, pinedes seques de pi roig i pinassa, i fagedes seques), i la del vessant sud, on domina la vegetació mediterrània (alzinar de carrasca, garrigues).

Globalment, atès que a les valls limítrofes (Conca de Tremp, Conca de Meià) hi dominen les rouredes seques, el paisatge vegetal del Montsec s'ha d'incloure en la unitat fitogeogràfica de la província submediterrània: conjunt de territoris que signifiquen la transició entre la regió mediterrània (alzinars, garrigues i matolls secs) i la regió eurosiberiana (bosc caducifolis humits i bosc centreuropeus de pi roig).

LES COMUNITATS VEGETALS

Els boscos d'alzina carrasca (*Quercus ilex ssp. rotundifolia*) tenen el domini en el vessant sud, però han estat molt alterats i substituïts per comunitats secundàries. La sèrie de degradació comença amb la garriga (garric: *Quercus coccifera*), comunitat molt densa i impenetrable que s'estén des de la part baixa fins a 1200 m. Un segon estadi de degradació el representen les brolles de romaní (*Rosmarinus officinalis*). La sèrie acaba amb els pradells secs de llistó (*Brachypodium retusum*).

L'alzinar típic (alzina: *Quercus ilex ssp. ilex*), ric en arbustos i lianes, propi de les contrades del litoral mediterrani, apareix poc o molt localitzat al fons dels congosts de Montrebei i de Terradets i del barranc del Bosc. A la part basal del vessant nord de la serralada arriba a constituir un estatge de vegetació poc o molt fragmentat. Aquests boscos tenen un gran valor biogeogràfic, ja que es troben relativament lluny del país de

Segell de Salomó. Una de les espècies muntanyanes que es troben al Montsec.

Bosc de ribera a l'embassament de Camarasa.

Alzinar de Carrasca.

l'alzinar típic, aïllats pel factor climàtic de la continentalitat, dintre del domini dels boscos d'alzina carrasca. L'explicació d'aquesta distribució cal buscar-la en èpoques anteriors, en què el clima era diferent de l'actual i, així, s'ha de considerar aquests indrets zones relíctiques.

La vegetació culminal del Montsec està formada principalment per la brolla d'eriçó (*Erinacea anthyllis*) amb antil·lis de muntanya (*Anthyllis montana*). Les condicions de vida en què es desenvolupa aquesta comunitat són extremes: hi ha un efecte dessecant constant del vent, els sòls són esquelètics i amb molt poca capacitat de retenció d'aigua i la comunitat està obligada a resistir grans oscil·lacions de temperatura. El nucli principal de plantes que formen aquesta comunitat el constitueixen petits arbusts que creixen aplicats al substrat, sovint formant coixinets, que, com en el cas de l'eriçó, es protegeixen amb espines.

També a les carenes de la serralada, però més a recer del vent, en zones de l'obaga i per sobre dels 1300 m., ocupen una extensió considerable els prats de sudorn (*Festuca paniculata*), amb lliri de fulla gran (*Iris latifolia*) (Romo, 1984) en els llocs més planers, i els prats de *Sesleria albicans* amb ussona (*Festuca gautieri*) (Romo, 1984), en els llocs amb més pendent.

Sobta, a primer cop d'ull, que per sobre dels 1300 m. i fins els 1600 m. dominin els prats i no el bosc, com caldria esperar. Aquesta situació és possible que sigui el resultat d'una implantació progressiva de pastures per part de l'home després d'aclarir el bosc primitiu, probablement de pi roig, en temps més o menys llunyans. Això podria haver provocat l'erosió de part del sòl i haver facilitat que les comunitats de les carenes s'estenguessin cap a baix.

El vessant nord està dominat per les rouredes des de la part més baixa fins els 1300 m. aproximadament. El bosc de roure cerrioides (*Quercus cerrioides*) s'estén des de les valls limítrofes (Barcedana, Moró) fins els 1000 m. Sense arribar a predominar, la pinassa (*Pinus nigra ssp. salzmannii*) l'acompanya en els indrets més humits i freds. De fet, les pinedes de pinassa s'han de considerar boscos

Anemone Pulsatilla rubra var. montsiciana.

secundaris que han substituït la roureda, afavorides per l'home (tala, carboneres, incendis i repoblacions forestals).

Les rouredes de roure martinenc (*Quercus pubescens*) estan situades per sobre dels 1000 m. fins als 1300-1400 m. Tenen un estrat herbaci més ric que les rouredes de roure cerrioides, però un estrat arbustiu més pobre. Aquestes rouredes alternen amb boscos de pi roig (*Pinus sylvestris*) que es fan en els ambients més freds i humits i que allotgen, bàsicament, les mateixes espècies que les rouredes. Les pinedes de pi roig han estat afavorides per l'home i cal considerar-les molt sovint secundàries, resultat de la degradació de les rouredes primitives.

La sèrie de degradació de les rouredes passa per un primer estadi de degradació que ocupa grans extensions en el paisatge vegetal actual, constituït pels matolls de boixerola (*Arctostaphylos uva-ursi*) i boix (*Buxus sempervirens*) (Romo, 1984). Aquesta comunitat conviu amb les rouredes esclarissades sota condicions de mitja ombra. Quan les rouredes desapareixen completament s'installeixen les pastures seques amb jonça (*Aphyllanthes monspeliensis*).

Per sobre de les rouredes de roure martinenc i per sota dels prats culminals, entre 1200 i 1400 m. al fons de barrancs molt pendents, protegits de la insolació i especialment humits, apareix una comunitat forestal mixta en la qual conviu el tell (*Tilia platy-*

phyllos), la blada (*Acer opalus ssp. opalus*), la moixera de pastor (*Sorbusaria*), el trèmol (*Populus tremula*), el roure martinenc (*Quercus pubescens*) i, ocasionalment, algun bedoll (*Betula pendula*) (Romo, 1984).

Les fagedes (faig: *Fagus sylvatica*), que tenen l'òptim ecològic a les contrades d'Europa central, també són presents al Montsec, i tenen un gran interès biogeogràfic pel seu caràcter de relictos d'èpoques passades més humides. Es troben molt acantonades en dues localitats del Montsec d'Ares: al serrat de la Fontfreda, entre 950 i 1300 m., i a la font de la Bessa, molt més fragmentada i empobrida. En aquests indrets afavorits per les boires, s'hi condensa vapor d'aigua i es reproduïxen unes condicions d'humitat atmosfèrica que permeten la conservació d'aquests bosquets, testimonis de temps anteriors en què degueren ocupar una extensió més considerable en zones obagues del Montsec.

Les avellanoses (avellaner: *Corylus avellana*) ocupen el fons dels barrancs amb sòl profund i constantment humit, des de la part baixa de l'obaga fins als 1400 m.

La vegetació rupículat és una significació molt important en tota la Serralada del Montsec. El vessant sol·lell està presidit per calcàries acinglerades, alineades tot al llarg de la serralada formant una muralla imponent dins el conjunt del paisatge. Als replans i al peu dels cingles, s'hi fa la boixeda amb savina (*Juniperus phoenicea*), en condicions d'extremada sequedat i insolació.

Sobre els espadats, fent petits recobriments, s'hi troba la comunitat de té de roca (*Jasomia glutinosa*) amb linària de cingle (*Linaria organifolia ssp. cadevallii*).

Al peu dels congosts i dels barrancs més profunds, situada a l'extraplom de balms assolellades, hi trobem la comunitat termòfila i mediterrània, endèmica de les serralades pre-pirinenques, de gatolins (*Anthirrhinum molle*) i petrocòptis (*Petrocoptis montsiciana*).